

ДНЕСНИИ БЪЛГАРИ

Българският народ, ако и да ѝе попаднал под турскому игу и да ся ѝе мног приселил в падение си във Влашка, Богданско, Немско, а най-паче в Бесарабия, Къръм и другаде в Росия, негово обаче осталоє в отечъство му число значитълно превъзходи всех других народ, в Турска Европа живеящих. Днешния му ще жилища ся простират от сегашни граници Сръбскаго княжества, от Рудоевец, де ся стича Тимок река у Дунав, по все крайбрежие на тая река до устие ѝ, кое ся стича в Чърно море на място, назъваемо Солина; а от тамо по Чърноморско крайбрежие чак до Въспора по Руманска (Тракийска) страна; от тамо по крайбрежие Бялаго моря (Средиземнаго) до Солуна града, като изключими крайбрежни градища, де обитаят помесени българи с преселци римогръци, турци, армяни, еврей и цигани. Вътрешний градища и села са обитаят преимъщественно от чисти българи. От Солуна же до Атонская гора так же повеч обитатели и туземний народ са българи; от Атонская же гора по сичка почти Тесалия, зовима до залива Арта, и от тамо покрай Юнаничъскаго море през Албания до Новий Пазар, град лежащ в Босна; а от тамо кам запад до сръбское днешно пограничие, кое почва близо от Крушовица, до вишечеченаго Тикома, де ся слива в Дунав. По всички тия места, къту изключими неколцина римогръци, погърчени арбанаси, турци, еврей и цинцари (хромовласи), вси прочии, ако ги попиташ: «какъв сте народ ви?» — казват: «българи, или бльгари, или булгари». — «Какав язык говорите» — отговарят ся: «български, бльгарски, булгарски». Освен тях българи съществуют и други българи, обитаяще и в самая Мора и в Мала Азия. А в днешное Сръбско княжъство от Крушовица до Сме-

дерово почти сички села са населени от родъм българи и говорят още български език. Около Белграда (старобългарски всегда град) наождат ся повеч от 30 знамянати села български, именно же: Мокри-лук, Винча, Мириево, Сланица, Велико-село, Железник, Бяла-вода, Княжевец, Вишница, Болич и село Пали-лула, кое се държи от самаго Белграда. Тии българи са съхранили язык си, народное си облекло, обряди и стари обичаи. И укръжя (нахии), коих в последно время княз Милош е откъснал от Видинская област и е съединил Сърбскому княжеству, кои са зъвът Крайна, тии са вси почти българи.

Ако пригледами добре, къту изключими в днешное Сърбско зовимо княжество област Шумадия, де само живеят чисти сърби, все прочее народонаселение того княжества по-големая част са българи, от стара времена там живеяще и от последнее разорение Българии, приселивши ся там от разна й места, както от времени Кара Георгия и кърджалийского угнетения и други.

В Турска Европа точно описание особнаго народонаселения не съществуе. А французшкии и други пътишественици настоящаго века счисляят наш български под турскому игу народ в Европа до 5½ милиона. Номи можеми да им кажими с тъчността и навярно, чи число нихно превъзходи и 7 милиона народ, живеящ в Турска Европа и назъваящ сам себе българи, и говорящ български язык.

Тойзи български народ, живеящ в Европа от незапамятна времена, зауземал е знамянати действия във всемирное позорище гражданскаго бития, а най-паче с Византийска силна и горда държава, коей гордост и великолепие многожди мечъм и кривакъм е съкрушавал и в поданство държал, имал е много работи дор до последнее си падение. Но възродившая ся ненавист византийцем против болгар, коя е движили тия две държави във вечна непримиримост, в непристанни кръвопролитни битки, трябало е един дън да доведе и докара в пропасть и разорение една и друга от тия съпърници държави, кое е и последовало.

Лишение свободи и сверепоств завладетелей докарало българскаго народа в дълбока яма невежства за много векове, от коя едва от няколко године насам почнаха да подигат глава. А невежество и помешение с други народи постъпно изстудило народное чувство и докарало в презрение всяк стар народън обичай и обряд, што за малко не заличило първобитное начертание (карактър) того народа! Наша реч ся относи повеч обитаящим в градища българъм, помесеним с турци и гърци,

понеже тии са изменили много от прадедния наши обичаи и обряди и почнали са да земат съвсем други. Ми в настоящее наше изложение щем ся постара да опишими селски български живот, доколко е нам познато.

Тии българи живеят друголюбно между си и съхранили са почти първобитное неповинно начертание стараго живота, кого вси изискватели славянских древностей отдават славянъм, как то: да живеят съвъкупно в един дом цяла няколко домородства, да са покорни о послушливи одному старцу, кой управлява не само домашния работи, но сматра ся и къту священо лице, тоест изпълнява място священника в някои си стари и нови обичаи и обряди, за кои другаде щем говори. То управление особено си има всяко домородство, а и всяко село ся управлява от таковаго старца, избрана между им, нарицаемаго старейшина, кнеза и кмета. А гостолюбство и гостопримство, кое е най-похвалное качество славянскому роду, изпълнява ся в България с най-голямо благодарение и ревност въобще от всех болгар. Вси учени европейци пътишественици засвидетелствуют едногласно о тому. Българский селски дом всякому пътнику е отворен, кого къту нагостат добре и му отдадат всяка удихна, разстаят ся от него с душевно съчувствие, къту чи ся разстаят със своего сродника!

Между българи владее дух равности, и никакъв отличитълн наслов за родопоколение не отдават никому си, само по-стари почитат и уважават, както и по-храбри. Най-бедному и сиромасу старцу, коги ся появи между им, стават му на крака и му отдават първое седалище и слушат го с почъст и уважение! Най-простий селянин българин, кога иди в град и ся представи пред някого си богатаго българина, отхожда със смелост и дързост къту пред равнаго си съседа и брата, и къту отдаде обичливии поздрав «добро утро» или «добър дън», сяда без да го поканят и почва да се разговаря свободно и да пита: «как сте, живо и здраво» и проч. Самий наслов, що отдава селский българин на гражданину, е: «Ваша милост.» Нъ истий наслов отдава и себе си, защото многи в разговор си казват: «Ваша милост и моя милост трябва да ся съгласим» и проч. и стая смелост и свобода имат селци, кога ся представят и на правитълствени лица, къту аги, мюдури и даже паши. Много селци, къту идат пред някое си такова лице, сядат и къту си извадят кратки си пръчки, ищат духан да си напълнят лули и да пушат и тии. А женский пол толко почита и уважава

мъжаскаго пола, што то даже и път не минуват мъжу, но отбиват ся на страна и чакат, доде замини бил кой бил! Женский пол тоже почитат стари баби без изключения състояния. Тойзи свободний дух, що владее в селски българи, е най-старая и най-благородная чърта първаго им бития. Жени же назоваят свои мъжие «ступани», както и мъжие свои жени «ступанки». От остатки на наши народни стари песни види ся, че българи изначала и на царие си отдавали твърде умерени наслови (титули), както «царю чъстити» или «царю господарю», както и на военни си главатарии — «воеводо» и «юначе».

Български села са устроени въобще по предели, де има реки, източници, извори и кладенци, а най-паче де има гори и лесища. Домове им са просто, и охолно устроени, тоест всеки дом обема доволно прострянство и има нуждния пригради селскаго живота. Всеки селск българин сам си строи дом = къща помощия на свои сродници или съседи. А домове са построени обично със следнии начин.

Посреде широко просторище устроен е дом, кой обема няколко си стаи, в коих живеят семейства им. А тии са състоят от една стая доволно широка, съзидана обично или от камък, или от тълпи, или от плет, замазан отвън и от вътре с жълта пръст или бяла кату вар, коя наричат белилка, или бялопрестица и коя ся нахожда изобилно в България. В нея стая имат общое огнище, де цяло семейство обядват и вечерят и гости там приемат и наричат я пруст. В истая стая вътре има и други по-малки стаи, отделени за спанье, и де си държат по-драгоценния си вещи. Там, сѐ в нея стая имат и друга стаица, коя наричат задница и в коя си държат разни за препитания нужни, кѹту: брашно, сиранье, масло, мед, сухи овощия, сушено месо, сланина и проч. В спални си имат одрове от дъски или от пръст извишени, на коих спят. Отсвен тях имат и друга стая, или под истая къща отдолу изкопана, или малко настрани, коя наричат зимник и в коя си държат вино, кисяло зелие, грозденица, крушеница, прас, ряпа и други за зима приготвени зелия. Имат и друга, сред истое здание между стени му с искусством съкрита, стая без прозорци, коя наричат скривалище или яма и де в размирни години криват си скѹпоценни вещи, кѹту: сребро, злато и медни съсъди и нови си дрехи. Всяка от описания стаи, освен скривалища, имат прозорци не толкова големи, обично от ципи или от книги покрити зиме. Тия прозорци са устроени с изделани яки красиви пречки и от-

вътре имат доволно як облон (кюпенк или капак) за затваряне. Селски къщи са построени въобще на един стѹп(кат) на земя, а понегде си има и на два стѹпа с корави и дебели стѹлпове и гриди. А покрив им е обично с плочи или скѹдели (керемиди), или трѹст според места, на коих ся нахождат. Стрехи им са доволно широки да им държат лете сянка, а зиме да ги бранят от забрѹсквания дѹжда и снега. А особео пред къщи е стряха доволно широка и има съзидано кѹту одѹр високо място, изгладено и напѹлно от прѹст, на кое лете обядват, вечерят и спят, и гости дочакват. Него място наричат сейвѹн или хаят. Наоколо же на това здание има нещѹ си кѹту зид, възвишено от прѹст до две педи и отгоре чисто помазано със синя прѹст, коя назовават лизга. То възвишено ся зѹве пазул, защото пази къща да не подгизва, т.е. да не вреди вода основа на стени. Селски къщи обично гледат се към изток. В прусту, де е общое огнище, има пещ, коя зиме топли спалния стаи и пекаат си в нея квасник, прасета цели, пуйки, гѹски и други. Пред нея пещ е огнище, де кладат огѹн, кѹту нареждат дѹрва на железни главници, коих зѹват мечка, защото имат мечи вид, или само изправени нагоре дѹрва горят. Дим и пушѹк от де излязва, зове ся по-някъде си комин, а поняклде си димняк. Той е доволно извишен от покрива и на върха му са поставени четири каменни стѹлпчета, върху коих е положена плоча да брани дѹжд, да не капи на огнище. Посреде димняка има напреки заживдено дѹрво, кое зѹвѹт веригница, защото от него виси закачена верига с кука от едина край. Веригата има и посреде малка кукица и на долний край друга поголемичка. Долняя кука служи да закачат медници (погреачи) за варитби, а средная служи да съкратяват верига споряд потреби им. А зиме вързват с нея големи клади и пѹнюве да горят прави цяла нощ. Около това огнище имат по няколко си столове на три крака, направени от самия селци, на коих седят по-стари от семейства.

Пред тая къща насреща или малко настрани имат друго малко здание, кое зѹвѹт пещник, де си пекаат лете хляб и други. То има само отгоре покрив, на четири стѹлпа стоящ, под кого са съзидани пещи на вишина до пояса — две големи една до друга и друга отгоре им по-малка, чисто помазани с лизга. Тия отзаде имат сяка по една дупка с клюнк, коя назовават духло. Отпреде же имат по една споразмерно изваяна плоча

от камък или от пръст да затулят пещни уста, кога метнат
выре им хляб или цели печени. Наоколо же има одърче, де
полагат нъщови и кърг, върху кого плещат хляба. А на два
стълпа, предний и задний, настрани има забити с клечки дър-
вени куки, на коих полагат пещная лопата, къргове, ожаг
и помет.